

УДК 343.98:355.1(477)

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.2.67>

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тимошенко В.А.,
*працівник Збройних Сил України,
професор кафедри військового права
та правоохоронної діяльності,
Національний університет оборони України,
доктор юридичних наук, професор
ORCID: 0000-0003-2947-5627*

Іванов С.І.,
*майор Державної прикордонної служби України,
слухач Національного університету оборони України
ORCID: 0009-0000-8309-8223*

Тимошенко В.А., Іванов С.І. Основні аспекти оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану.

У статті досліджуються ключові аспекти здійснення оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану. Розкрито правові та організаційні засади функціонування оперативних підрозділів, визначено особливості застосування спеціальних методів і засобів у період підвищених загроз національній безпеці. Особливу увагу приділено проблемам правового регулювання та забезпечення балансу між захистом прав людини і потребами державної безпеки. Підкреслено роль міжвідомчої взаємодії та координації дій правоохоронних органів у протидії диверсійним та терористичним загрозам. Проаналізовано практику використання сучасних технічних засобів спостереження та комунікаційного контролю. Висвітлено питання професійної підготовки та психологічної стійкості співробітників оперативних підрозділів. Окреслено перспективи удосконалення нормативної бази та впровадження інноваційних технологій у сфері оперативно-розшукової діяльності. Зроблено висновок про необхідність комплексного підходу до забезпечення ефективності оперативних заходів у надзвичайних умовах. Зосереджено увагу на проблемах правового регулювання та практики реалізації оперативно-розшукових заходів, зокрема питання дотримання прав і свобод громадян, забезпечення балансу між потребами державної безпеки та принципами верховенства права. У роботі акцентовано увагу на необхідності вдосконалення законодавчої бази та розробки ефективних механізмів контролю за діяльністю правоохоронних органів у воєнний час. Підкреслено важливість формування чітких процедур здійснення оперативних заходів, що відповідають міжнародним стандартам прав людини. Розглянуто роль судового та парламентського контролю як гарантії недопущення зловживань у сфері безпеки. Висвітлено значення міжвідомчої координації та обміну інформацією для підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності. Охарактеризовано проблеми професійної підготовки кадрів та необхідність їхньої адаптації до умов воєнного стану. Проаналізовано перспективи впровадження сучасних технологій моніторингу та комунікаційного контролю. Зроблено висновок про потребу комплексного підходу, що поєднує правові, організаційні та технічні інструменти для забезпечення належного рівня державної безпеки.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, воєнний стан, національна безпека, правове регулювання, права і свободи громадян, правоохоронні органи.

Tymoshenko V.A., Ivanov S.I. Main aspects of operative investigative activity in the conditions of martial law.

The article examines the key aspects of conducting investigative activities under martial law. The legal and organizational principles of the functioning of operational units are disclosed, the peculiarities of the use of special methods and means in the period of increased threats to national security are determined. Particular attention is paid to the problems of legal regulation and ensuring a balance between

the protection of human rights and the needs of state security. The role of interdepartmental interaction and coordination of actions of law enforcement agencies in countering sabotage and terrorist threats is emphasized. The practice of using modern technical means of surveillance and communication control is analyzed. The issue of professional training and psychological stability of employees of operational units is covered. Prospects for improvement of the regulatory framework and introduction of innovative technologies in the field of operational and investigative activities are outlined. A conclusion was made about the need for a comprehensive approach to ensuring the effectiveness of operational measures in emergency conditions. Attention is focused on the problems of legal regulation and the practice of implementing investigative measures, in particular the issue of observing the rights and freedoms of citizens, ensuring a balance between the needs of state security and the principles of the rule of law. The work focuses on the need to improve the legislative framework and develop effective mechanisms for monitoring the activities of law enforcement agencies in wartime. The importance of forming clear procedures for the implementation of operational measures that meet international human rights standards is emphasized. The role of judicial and parliamentary control as a guarantee of preventing abuses in the security sphere is considered. The importance of interdepartmental coordination and information exchange for increasing the effectiveness of investigative activities is highlighted. The problems of professional training of personnel and the need for their adaptation to the conditions of martial law are characterized. The prospects for the implementation of modern technologies of monitoring and communication control are analyzed. A conclusion was made about the need for an integrated approach combining legal, organizational and technical tools to ensure an adequate level of state security.

Key words: operational investigative activity, martial law, national security, legal regulation, rights and freedoms of citizens, law enforcement agencies.

Постановка проблеми. Запровадження воєнного стану в Україні суттєво змінює умови функціонування правоохоронних органів та органів безпеки, зокрема у сфері оперативно-розшукової діяльності. Виникає необхідність адаптації правових механізмів та практичних інструментів до нових викликів, пов'язаних із підвищеним рівнем загроз національній безпеці, активізацією диверсійно-розвідувальної діяльності противника та зростанням суспільної напруги. При цьому важливим залишається забезпечення балансу між ефективністю оперативно-розшукових заходів та дотриманням конституційних прав і свобод громадян. Недостатня визначеність правового регулювання, колізії між нормами законодавства та практичні труднощі застосування оперативно-розшукових методів у воєнний час створюють низку проблем, які потребують наукового осмислення та вироблення рекомендацій для вдосконалення правозастосовної практики.

Метою статті є комплексне дослідження правових, організаційних та практичних аспектів здійснення оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану, визначення проблемних питань її правового регулювання та формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавчої та практичної бази.

Стан опрацювання проблематики. Оперативно-розшукова діяльність у воєнний час має низку особливостей, пов'язаних із підвищеними загрозами національній безпеці, необхідністю швидкого реагування та розширенням повноважень правоохоронних органів. У воєнний час оперативно-розшукова діяльність за Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1] набуває більш жорсткого та мобільного характеру, орієнтованого на негайне попередження загроз. Варто погодитися з думкою дослідників, які акцентують увагу на те, що чинна нормативна база має низку колізій та прогалин, які ускладнюють ефективне застосування оперативно-розшукових методів у воєнний час. Так, І.Р. Шинкаренко, І.О. Шинкаренко та О.В. Кириченко пропонують наукове визначення оперативно-розшукової діяльності у воєнний час як соціально необхідної, особливо організованої, науково обумовленої, законодавчо регламентованої системи гласних і негласних, пошукових, розвідувальних, контррозвідувальних заходів, які здійснюються спеціально уповноваженими підрозділами та особами з метою попередження та розкриття злочинів, розшуку злочинців та осіб, які зникли безвісти та забезпечення кримінального судочинства [2]. З точки зору законодавчого визначення сутності оперативно-розшукової діяльності слід вказати, що український законодавець з прийняттям Закону України «Про розвідку» від 17 вересня 2020 року № 912-IX [3] розмежував оперативно-розшукову і розвідувальну діяльність. І.П. Козаченко, який є засновником класичної теорії оперативно-розшукової діяльності акцентує увагу на тому, що оперативно-розшукова діяльність це вид державної діяльності, що здійснюється гласно

і негласно оперативними підрозділами органів внутрішніх справ та інших уповноважених на те органів, спрямований на захист життя, здоров'я, прав і свобод людини і громадянина, власності, безпеки суспільства і держави від протиправних посягань [4]. Д.В. Никифорчук у своїй роботі, наголошує на тому, що оперативно-розшукова діяльність заснована на законах та підзаконних актах, що полягає у поєднанні гласних і негласних засад для вирішення завдань кримінального судочинства, а також забезпечення національної безпеки держави [5]. Головний теоретик з питань зв'язку оперативно-розшукової діяльності із кримінальним процесом М.А. Погорецький, розглядає поняття як систему розвідувальних і контррозвідувальних, пошукових, перевірочних та організаційно-тактичних заходів, що здійснюються за допомогою гласних і негласних методів і засобів з метою запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів [6]. З точки зору наукових праць з кримінології, провідних фахівців О.М. Джужа підкреслює оперативно-розшукову діяльність як правовий інститут та специфічну форму державної правоохоронної діяльності, яка полягає у застосуванні оперативними підрозділами спеціальних сил та засобів з метою одержання випереджаючої інформації про злочинні наміри осіб [7]. Тому, проаналізувавши наукові підходи провідних вітчизняних вчених, можна дійти висновку, що сутність поняття «оперативно-розшукова діяльність» є багатогранною і не обмежується переліком заходів, закріплених у профільному Законі. Спільним для всіх дослідників є визнання ОРД як специфічної форми державної діяльності, що базується на злагодженому поєднанні відкритих та прихованих методів роботи. Оперативно-розшукову діяльність слід розуміти як правову форму діяльності оперативних підрозділів та інших складових сил України який забезпечує баланс між інтересами національної безпеки та захистом прав людини. Таким чином, аналіз наукових публікацій підтверджує актуальність теми та необхідність подальших досліджень для формування ефективної моделі оперативно-розшукової діяльності у воєнний час, що потребує чіткого правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Оперативно-розшукова діяльність має виключно державно-правовий характер, що зумовлене її законодавчим визначенням та санкціонуванням державою. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ регулює правові засади та підстави оперативно-розшукової діяльності [1].

Стаття 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» встановлює, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [1].

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України та введення правового режиму воєнного стану під легальними формами проведення оперативно-розшукової діяльності слід розуміти встановлені законом та підзаконними актами зовнішні прояви практичної діяльності оперативних підрозділів, які здійснюються в межах їхньої компетенції з метою запобігання, виявлення та припинення злочинів, а також забезпечення оборони держави.

Важливою ознакою правомірності ОРД є забезпечення судовим контролем, відповідно до норм кримінально-процесуального законодавства, яка на думку М.А. Погорецького забезпечить баланс між інтересами розслідування та невтручанням у приватне життя особи, що гарантується [6].

Наукове розуміння форм ОРД базується на поєднанні правового регламенту та фактичних дій:

- правова форма: це зовнішнє вираження діяльності, що закріплене в нормах Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК) та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (наприклад, проведення контрольної закупки, встановлення візуального спостереження);
- змістовне наповнення: це сукупність конкретних оперативних прийомів, тактичних комбінацій та технічних засобів, що застосовуються для досягнення мети в умовах воєнного стану.

Легальність форми проведення ОРД у період збройної агресії визначається «трискладовим тестом»:

- наявність правової підстави: діяльність повинна базуватися не лише на загальному Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», а й на специфічних нормах законодавства про воєнний стан (зокрема, ст. 615 КПК України);
- дотримання процедури: наявність відповідного санкціонування (рішення суду або постанова прокурора в екстрених випадках);
- легітимна мета: спрямованість заходу на захист суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу.

З урахуванням викликів особливого періоду, легальні форми доцільно класифікувати за способом впливу на інформаційне середовище:

– гласні форми: опитування осіб, отримання довідок, перевірка документів на блокпостах, огляд публічних реєстрів. В особливий період роль гласних форм зростає як інструмент фільтраційних заходів;

– негласні форми (НСРД): таємне проникнення до житла, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, спостереження за особою. Їхній зміст трансформується в бік дистанційності (використання БПЛА, засобів РЕР);

– інформаційно-аналітичні форми: автоматизований збір та зіставлення даних із відкритих та закритих джерел (Big Data), що в умовах війни набуває статусу самостійної форми розвідки. На сьогодні, дослідження інформаційно-аналітичної форми є досить актуальним, оскільки ІТ-технології, як наприклад штучний інтелект (OSINT-аналітика, розпізнавання облич, аналіз великих масивів даних Big Data) дозволяє оперативним підрозділам виявляти приховані зв'язки значно швидше, ніж традиційні методи. Однією з основних напрямів інформаційно-аналітичної діяльності у протидії злочинності є використання кримінального аналізу.

С.С. Чернявський один із перших, хто почав впроваджувати концепцію Intelligence-Led Policing (правоохоронна діяльність, керована аналітикою) в Україні, який наголошує на тому, що кримінальний аналіз є інструментом, що дозволяє перейти від реагування на злочин до стратегічного управління безпекою, базуючись на інтелектуальному опрацюванні інформації [8].

За висловом С.С. Чернявського, «аналітик сьогодні бачить те, що приховано від очей оперативника в полі» [8]. Підготовка кваліфікованих фахівців для оперативних підрозділів дозволить ефективно використовувати кримінальний аналіз під час протидії кримінальним правопорушенням.

Значення кримінального аналізу може розглядатись у трьох формах:

– аналіз, призначений для супроводження ОРД (наявну інформацію, що стосується справи, упорядковують, нову інформацію відповідно співвідносять та оцінюють, у поточному порядку формулюють гіпотези, які підтверджують доказами чи висновками, або за їх допомогою спростовують);

– аналіз, призначений для ведення та підтримки ОРД (аналітик бере на себе аналітичні завдання подати результати аналізу, займається пошуком інформації з власних баз тощо);

– аналіз, призначений для ініціювання ОРД. Усі форми аналізу пов'язані між собою, якщо аналіз супроводжує оперативно-розшукову діяльність, одночасно її підтримує і дає підстави для проведення нових оперативно-розшукових заходів [9].

Завдання, що вирішуються під час виконання кримінального аналізу:

– напрацювання нових версій, тактичних методів у оперативно-розшуковій справі;

– аналітичне супроводження оперативно-розшукової діяльності;

– аналіз складної та розгалуженої структури зв'язків об'єктів оперативно-розшуковій справі;

– виявлення ризиків, тенденцій майбутнього розвитку подій, що можуть впливати на злочинність, вироблення шляхів та механізмів запобігання такому розвитку в короткому та довгостроковому періоді;

– вирішення більш масштабних довгострокових проблем і завдань для виявлення впливових суб'єктів злочинного світу або синдикатів, прогнозування зростання динаміки окремих видів злочинної діяльності та визначення пріоритетів діяльності правоохоронних органів;

– аналіз інформації, спрямованої на виявлення тенденцій, закономірностей, прогнозування розвитку злочинних загроз за тривалий проміжок часу;

– оброблення великого обсягу інформації, у тому числі неструктурованої, що унеможливило відстеження та встановлення взаємозв'язків між нею без застосування спеціальних аналітичних методів;

– об'єднання надвеликих масивів неструктурованих даних та їх автоматизована обробка.

Кримінальний аналіз виступає ключовим елементом сучасної оперативно-розшукової діяльності. Його роль полягає у переході від хаотичного збору даних до системного прогнозування злочинності, що дозволяє оперативним підрозділам діяти на випередження, оптимізувати ресурси та значно підвищити якість розкриття складних кримінальних правопорушень. Водночас, ефективність кримінального аналізу в межах ОРД безпосередньо залежить від інтеграції сучасних ІТ-платформ та методів обробки великих масивів даних (Big Data). Впровадження автоматизованих систем аналітичної підтримки дозволяє не лише систематизувати оперативну інформацію, а й виявляти неочевидні закономірності у структурі організованої злочинності. Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити що подальший розвиток оперативно-розшукової діяльності в Україні

має базуватися на поєднанні класичних методів розшуку з інноваційними інструментами аналізу, що є найкращим шляхом для створення високотехнологічної моделі правоохоронної системи.

Варто погодитися з думкою дослідників, які акцентують увагу на тому, що особливий період змісту легальних форм ОРД доповнюється специфічними завданнями:

– контрдиверсійна діяльність: використання оперативних засобів для виявлення навідників та агентів впливу;

– оперативне супроводження оборони: забезпечення контррозвідувального режиму в місцях дислокації Сил оборони.

Легальні форми ОРД в особливий період є динамічною системою, де зміст (практична реалізація) часто випереджає форму (законодавче закріплення). Наукова проблема полягає у необхідності своєчасного «оформлення» новітніх методів (таких як OSINT або використання дронів) у стабільні правові конструкції, що дозволить уникнути визнання отриманих даних недопустимими доказами. Оперативно-розшукова діяльність в умовах воєнного стану базується на поєднанні загальноправових принципів та специфічних засад, що зумовлені необхідністю миттєвого реагування на загрози національній безпеці.

Фундаментальними засадами, на яких базується вся правоохоронна система є принципи оперативно-розшукової діяльності. Традиційні принципи визначені ст. 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1] в особливий період набувають нового змісту:

Принцип законності: в умовах війни межі законності визначаються через призму «доцільності та необхідності». Допускається законне обмеження прав громадян у межах, передбачених ст. 64 Конституції України «в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень» [10] та ст. 615 КПК України [11].

Принцип конспірації: набуває абсолютного значення. У воєнний час будь-який витік інформації про методи чи суб'єктів оперативно-розшукової діяльності розцінюється як загроза державній обороноздатності, що вимагає використання багаторівневих систем шифрування та легендування.

Принцип оперативності: стає домінуючим. Часовий проміжок між отриманням оперативної інформації та її реалізацією скорочується до мінімуму («режим реального часу»), оскільки затримка може призвести до невідворотних втрат серед цивільного населення або військових.

Принцип поєднання гласних і негласних методів: трансформується у бік збільшення частки негласних заходів технічного характеру, що дозволяє отримувати дані без фізичного ризику для особового складу.

Завдання оперативно-розшукової діяльності в умовах воєнного стану виходять за межі класичної боротьби зі злочинністю та інтегруються у загальну систему оборони країни:

1. Контрдиверсійне забезпечення: виявлення, документування та нейтралізація розвідувально-диверсійних груп (ДРГ) супротивника та їхньої пособницької мережі.

2. Боротьба з колабораціонізмом: встановлення осіб, що надають допомогу агресору, здійснюють коригування вогню або ведуть антидержавну пропаганду.

3. Захист об'єктів критичної інфраструктури: оперативний моніторинг енергетичних, транспортних та оборонних об'єктів для запобігання терористичним актам та диверсіям.

4. Протидія незаконному обігу зброї: контроль за витоком озброєння та боєприпасів із зони бойових дій у кримінальне середовище всередині країни.

5. Пошукова робота в особливих умовах: розшук осіб, зниклих безвісти, ідентифікація загиблих та встановлення місць перебування полонених у взаємодії з військовою розвідкою.

Особливістю завдань ОРД сьогодні є їх превентивність. Якщо в мирний час ОРД часто спрямована на розкриття вже вчинених злочинів, то в умовах війни головним змістом є упередження, тобто нейтралізація загрози до моменту її переходу у фазу активної дії (наприклад, затримання коригувальника до моменту передачі координат). Тобто, система принципів та завдань ОРД в умовах воєнного стану зміщується в бік функціонального прагматизму. Державна безпека стає головним критерієм, через який пропускається кожен принцип діяльності. Це вимагає від оперативних підрозділів не лише професійної майстерності, а й високої правової гнучкості при збереженні фундаменту верховенства права. Дуже важливо простежити динаміку правових трансформацій, оскільки саме перехід від стабільного законодавства до «права воєнної необхідності» є ключовим маркером сучасного стану оперативно-розшукової діяльності.

Висновки. Нормативно-правові засади здійснення оперативно-розшукової діяльності у воєнний час визначаються Конституцією України, Законом «Про правовий режим воєнного стану», За-

коном «Про оперативно-розшукову діяльність» та іншими спеціальними нормативно-правовими актами. Вони створюють правову основу для діяльності правоохоронних органів, проте містять низку прогалин і колізій, що ускладнюють практичне застосування. Організація та проведення оперативно-розшукових заходів в умовах підвищених загроз національній безпеці має специфічні особливості: посилення ролі спеціальних методів, розширення повноважень оперативних підрозділів, необхідність швидкої координації з військовими структурами та органами місцевої влади. Дотримання прав і свобод громадян під час реалізації оперативно-розшукових заходів залишається складним завданням. Воєнний стан передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав, однак це не повинно порушувати принцип верховенства права та міжнародні стандарти у сфері прав людини. Колізії та прогалини у законодавстві проявляються у відсутності чітких процедур контролю за діяльністю оперативних підрозділів, недостатньому врегулюванні питань відповідальності посадових осіб, а також у нечіткому визначенні меж застосування спеціальних засобів і методів.

Таким чином, дослідження підтверджує, що оперативно-розшукова діяльність у воєнний час є ключовим інструментом забезпечення національної безпеки та потребує вдосконалення правового регулювання та практики застосування для досягнення балансу між ефективністю та дотриманням прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 23.03.2026).
2. Шинкаренко І.Р. Правові та організаційні основи здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (структурно-логічні схеми) підрозділами кримінальної поліції: навчальний посібник / І.Р. Шинкаренко, І.О. Шинкаренко, О.В. Кириченко / за ред. професора І. Р. Шинкаренка. Дніпропетровськ: ДДУВС, 2016. 224 с.
3. Про розвідку: Закон України від 17 вересня 2020 року № 912-ІХ (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення 23.03.2026).
4. Козаченко І.П. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. С. 14.
5. Никифорчук Д.В. Теоретичні та прикладні засади оперативно-розшукової діяльності: підручник. Київ: НАВС, 2011. С. 28.
6. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному судочинстві: монографія. Харків: Арсіс, ЛТД, 2007. С. 45.
7. Кримінологічна віктомологія: навч. посіб. / О.М. Джужа та ін.; за заг. ред. О.М. Джужі. Київ: Юрінком Інтер, 2006. С. 112.
8. Чернявський С.С. Наукове забезпечення оперативно-розшукової діяльності: сучасний стан та перспективи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 5–12. URL: <http://nv.naiu.kiev.ua/index.php/nv/article/view/5-12> (дата звернення 26.03.2026).
9. Кисельов А.О., Копилов Е.В., Худенко О.В. Основи кримінального аналізу: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2023. 180 с.
10. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення 23.03.2026).
11. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 23.03.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026

© Тимошенко В.А., Іванов С.І., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0